

Maria Dolores Etxeberria Zalakain

*Ibarra,
Gipuzkoa
(1929)*

Aurkibidea

Biografia

Ibarrako Ibarburu baserrian jaioa. Gerra zibila hasi zenean zazpi urte besterik ez zituen, baina ondo gogoan ditu orduko kontuak. Baserritik bizi ziren orduan Maria eta bere familia, eta baserritik bizitzen jarraitu zuten ondoren ere. Hogeita hamabi urterekin Berrobira ezkondu zen eta azken urteetan bertan bizi da.

Zintak

IBA-001

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Artetxe, Miren
- **Data:** 2010-02-05
- **Iraupena:** 98 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Etxeberria, Eider

Pasarteak

1. Etxeko eginkizunak eta lanak

- **Erref:** IBA-001/002
- **Iraupena:** 0:03:05. **Hasi:** 00:01:03. **Bukatu:** 00:04:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Baserría » Baserríko lanak » Mendiaren aprobetxamendua
- Baserría » Baserríko lanak » Herrira saltzera, erostera
- Baserría » Baserríko bizimodua » Baserríko bizimodua

Laburpena:

7 senide ziren, Maria Dolores zaharrena. Horregatik, senide gazteak zaintzen zituen eta ama esnea saltzera Tolosara joaten zenean etxean gelditzen zen. Udan mendira joan behar izaten zuten ganaduarentzako belarra ekartzera; neguan, ordea, garoa eta orbela biltzera joaten ziren basora. Belarra segaz ebakitzen zuten, eta idi eta gurdiekin ekartzen zuten.

2. Etxerako belarra eta janaria

- **Erref:** IBA-001/003
- **Iraupena:** 0:03:50. **Hasi:** 00:04:08. **Bukatu:** 00:07:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserríko lanak » Mendiaren aprobetxamendua
- Baserría » Baserríko bizimodua » Baserríko bizimodua

Laburpena:

Belarra ganbaran edo meta eginda jasotzen zuten. Meta egiteko edozein egur erabiltzen zuten. Meta egiteko denek hartzen zuten parte: Maria Doloresek bazkaria eramaten zuen normalean astoarekin. Urte guztian babarrunak jaten zituzten etxean; ogi gutxi zeukaten etxean eta taloa askotan prestatzen zuten. Ogia meriendarako gordetzen zuten.

3. Aurrerapenak etxean sartu bitartean

- **Erref:** IBA-001/005
- **Iraupena:** 0:02:36. **Hasi:** 00:08:49. **Bukatu:** 00:11:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Argindarra eta ura
- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Senide zaharrena izanda, etxeko lanez arduratzen zen. Ur korronterik ez zuten etxean, baina bai bozadera. Aitak ez zituen gustuko aldaketak: irratia, ekonomika...

4. Ur korrontea etxean izan arte nola moldatzen ziren

- **Erref:** IBA-001/006
- **Iraupena:** 0:03:52. **Hasi:** 00:11:25. **Bukatu:** 00:15:17
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:

Ur korronterik ez zuten izan etxean umetan; noiz ekarri zuten azaltzen du. Ur-depositu bat bazuten etxean, eta euri-ura pilatzen zuten bertan ganaduari emateko, sukaldeko lanetarako... Etxetik gertu bazen putzu bat neguan ura epel-epela egoten zena. Arropa nola garbitzen eta lehortzen zuten azaltzen du.

5. Arroparen arteko bereizketak; klase partikularrak

- **Erref:** IBA-001/007
- **Iraupena:** 0:02:12. **Hasi:** 00:15:17. **Bukatu:** 00:17:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

Arroparen artean bereizketak egiten zituzten: batzuk astegunean ibiltzeko izaten ziren, eta besteak jaietarako. Komunio handia egin ostean, eskolara gutxiago joaten ziren. Emakume batek bere kasa jarri zuen eskola Ibarra, eta bazkalostean joaten zen hara Maria Dolores, asko gustatzen baitzitzaion ikastea.

6. Baserriko lanari esker bizi

- **Erref:** IBA-001/011
- **Iraupena:** 0:02:17. **Hasi:** 00:23:33. **Bukatu:** 00:25:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa
- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Etxean behiak eta idiak zeuzkaten. Idiak lan guztietarako erabiltzen zituzten; behiak esnetarako eta txahalak hazteko izaten ziren. Baratzea beti ezagutu izan du etxean, eta horko jeneroa saltzeari esker ateratzen ziren aurrera. Azokara joateko ohiturak azaltzen ditu.

7. Tolosako azokaren egitura

- **Erref:** IBA-001/012
- **Iraupena:** 0:01:13. **Hasi:** 00:25:50. **Bukatu:** 00:27:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera

Laburpena:

Tolosako azokaren egitura nolakoa zen azaltzen du: salgaiaren arabera, multzoak egiten ziren saltzaileen artean. Saltzaile asko egoten zen orduan.

8. Mandatariak ezinbestekoak merkatuan

- **Erref:** IBA-001/013
- **Iraupena:** 0:01:45. **Hasi:** 00:27:03. **Bukatu:** 00:28:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera

Laburpena:

Mandatariak goizean goiz etortzen ziren inguruetatik: haiek eramaten zuten jenero onenetakoa. Haiei esker salmenta onak izaten zituzten saltzaileek. Mandatari haiek nongoak izaten ziren azaltzen du: emakume ausartak eta abilak ziren.

9. "Nafarrak datozela!"

- **Erref:** IBA-001/015
- **Iraupena:** 0:03:03. **Hasi:** 00:28:56. **Bukatu:** 00:31:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren hasiera

Laburpena:

Gerra hasi baino lehen, bi gizon pasa ziren etxe paretik eskopetak eskuan zituztela. "Nafarrak zetozela" esaten zen orduan; azkenean, mendiz iritsi ziren Ibarra Izaskundik barrena. Nafarrak zetozelako, batzuk poztu eta besteak beldurtu egin ziren.

10. Nafarrak sartu zireneko jarrerak Ibarra

- **Erref:** IBA-001/016

- **Iraupena:** 0:02:26. **Hasi:** 00:31:59. **Bukatu:** 00:34:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- Politika » Jarrera politikoak » Liskarrak politikan

Laburpena:

Nafarrak zetoze, batzuek poztu eta besteak beldurtu egin ziren. Nazionalistak zeuden agintean gerra aurrean Ibarren; zentroan biltzen ziren nazionalistak ezkutatu egin ziren edo alde egin zuten. Nafarrak sartu zirenean, apaiza ezkutatu egin zuten, eta horri esker salbatu zen.

11. Nafarrak Ibarren sartu eta "¡Viva España!"

- **Erref:** IBA-001/017
- **Iraupena:** 0:03:14. **Hasi:** 00:34:25. **Bukatu:** 00:37:39
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Hiru osaba gerran zituen: bat preso hartu zuten, bestea soldadu ibili zen eta hirugarrena boluntario joan zen. Nafarrek indar handia ekarri zuten Ibarra etorri zirenean; UHPkoek etxean gelditzeko esaten zieten zibilei. Ibarra berehala hartu zuten nafarrek, "viva España" garrasika.

12. Nafarrak Ibarren sartu bitartean, beraiek etxean gordeta babesteko

- **Erref:** IBA-001/022
- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:43:47. **Bukatu:** 00:44:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Nafarrak Ibarren sartu bitartean, etxean gordeta egon ziren tiroetatik babesteko.

13. Nafarrak Ibarren bizitzen

- **Erref:** IBA-001/024
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:46:18. **Bukatu:** 00:48:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Nafarrak Ibarren sartu ostean, soldadu asko Ibarren egon ziren bizitzen

denbora batean. Maria Doloresen lagun bat soldadu haietako batekin ezkondu zen. Soldadu haiek artozko ogi borobilak izaten zituzten, eta Maria Doloresen familiakoak ur bila iturrira joaten zirenean, soldaduek ogi haietako bat ematen zieten.

14. Errazionamendu garaian nola-hala moldatu behar

- **Erref:** IBA-001/031
- **Iraupena:** 0:03:38. **Hasi:** 01:02:30. **Bukatu:** 01:06:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Errazionamendua zegoen garaian, baserriko jeneroa entregatu egin behar izaten zuten udaletxean. Errotak itxita egon ziren garai hartan, eta papera behar izaten zen artoa errotara eramateko; tranpak egiten zituzten orduan.

15. Errazionamendua denbora askoan

- **Erref:** IBA-001/033
- **Iraupena:** 0:01:52. **Hasi:** 01:10:05. **Bukatu:** 01:11:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Errazionamendua denbora askoan egon zen. Ogia etxera ekartzeko, ezkutuan egin behar izaten zuten. Elizari baserriko jeneroa eman behar izaten zitzaion.

16. Taloak egiten abila

- **Erref:** IBA-001/034
- **Iraupena:** 0:02:21. **Hasi:** 01:11:57. **Bukatu:** 01:14:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Etxean taloak Maria Doloresek prestatzen zituen. Taloak nola egiten ziren azaltzen du.

17. Amonak ikasitako bertsoak eta bertsopaperak

- **Erref:** IBA-001/036
- **Iraupena:** 0:01:46. **Hasi:** 01:18:07. **Bukatu:** 01:19:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

<p>Amona artzain ibilia zen, eta bertsoak ikasten aritua garai hartan. Tolosan bertsopaperak saltzen zituzten gizonak ezagutu izan ditu Maria Doloresek; Pernando amezketarraren bertsoak izaten ziren.</p>

Transkripzioa

- Ta sutondon zuen etxen ipuiak kontatzeko zalia al zan amona?
- Ez zun amonak hola ipuiak kontatzeko... Artzaia... ardi zai ibili zan.
- Bea?
- Bea, Amezketaua zan ta, ardi zai beti. Eta esaten zun nola bere aitak ematen zizkieten bertsok erosita Tolosatik, eta bertsok ikasten zittuela ardi zai zeudela. Eta Markesaren alabanak bazekizkin, kantatzen zittun, `Markesaren alaba´. Nik´e asko nekizkin e! Ahaztuta dauzket, ez deulako irakurtzen. `Markesaren alaba´.
- Beak kantatutako bertsok ikasten zenituen zuek´e?
- Bai! Ikasi... aittu ta ikasi´re bai. Bai, zeatzen giñuzen, `Markesaren alaba´k eta. Beti bertsuak ematen omen zizkien aitak. Eta harek esaten zigun guri, amonak esaten zun, zea, nola esaten zuen... Bai, bai, bai, bai, amonak esaten zun, artzai zeola. Hoi [...] zazu e! Ordun... Nik ezautu dittu Tolosan gizonak bertsopaperak saltzen.
- Bai?
- Bai, bat hanka motza zan. Ez dakit nun... nik ez dakit nuguia izango zan.
- Hanka motza?
- Bai, baiño hanka zea ibiltzen zun e, holako gauz bat hankan sartuta. Hanka motza, baiño ez hola hanka postizua jarrita e, aparatoa jarrita eta hola punta xamarren, eta... hola juten zan, hankan gañen hola juten zan. Ta bersok saltzen. Ta erosi´re bai beai.
- Zeiñen bertsuak izaten zian edo ze bertso?
- Amezketarranak, Fernando Amezketarranak asko. Eta ez dizut esango zenbat bertso ta hola baiño... Gui amonak hoi esaten zigun, artzai, ardi zai, ta aitak ematen zixkiola bersuk.
- Denboa pasa.
- Bai, [pasatzen zuen], beti bersok irakurri ta bertsok zeatzen ta hola. Ta guk amona, hola, nik hola ezautu nun amona gure etxen.

18. Osaba tuberkulosiarekin eta etxean inork jakin ez

- **Erref:** IBA-001/038
- **Iraupena:** 0:02:38. **Hasi:** 01:20:51. **Bukatu:** 01:23:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Medikuak eta sasimedikuak

Laburpena:

<p>Osaba tuberkulosi kutsakorrak jota hil zen, eta hil ostean konturatu ziren etxeoak. Orduan medikuak aztertu zituen familiako guztiak, eta beste hainbat neurri hartu zituzten osaba egondako gela desinfektatzeko.</p>

Transkripzioa

- Ta osaba ni etxen neola hil zan, ta neoni bakarrik neola. Gaiñea, ama aillatu zan hamabitan kaletik etxea beti bezela, ta gaixo zeon ta, kanpotik buelta inda etxea etorri zan, ta izugarrizko arnas hots haundiye. „Ama —

aillatu zai neon— ama, osabak ikeragarritzko arnas-hotsa dauke” eta “Ui! zoaz azkar goitikan behera. Esaiozu apaizai ta medikui etortzeko, azkar! jun goitik behera!”, ta hala jun. Ez dakit zenbat urte izango nittun. Zenbat izango nittun, ba? Ta etortzeako osaba hil in zan. Gaixo zeon, e.

- Ta amak nola antzeman ziyon, ikusi o...

- Ba, ez, arnasa hua emen zan, zea, esaten zaio, azkeneko hotsa, hola, karraka bezela esaten zaiona, azkeneko arnas-hotsa, esaten zaiona, hola, zurrunka, zurrunka esaten zaiona, hoi. Nik ez nun pentsatu hoi izango zunik, baiño [...]. Geo, zea, gaiñea hua hil zanen, denok jun giñen mediku batena Tolosaa gaztek, ta ama ta're ustet baietz, eta rekonozimentua in ziguten. Bai. Emen zaukan, esto... “tuberculosis contagioso”. Ez dakit bagiñikiun; hoi gero zeatu zan.

- Ta danok aber gaixotasuna bazenuen.

- Denok, denok, ume guzik, bai, denok jun giñen.

- Noa jun ziñaten?

- Tolosaa, hortako espezialista batena, petxuko espezialista batena jun giñen Tolosaa. Oain ez naiz gogoatzen ze klinika izango zan ordun o, o noa jun giñen, anbulatorioa o, batea o, hoixe ez dauket gogon baiño denok jun giñen.

- Ta ze in zizuen, hola, petxuko arnasa-hotsa aittu ta...?

- Bai, hotsa aittu-ta in ziguten, bai. Ordun ez det uste plakaik-eta atea zigutenik.

- Zu ordu arte... zu jun ziñan sekula medikutaa, hola, ordu arte?

- Ez. Ez dakit jungo nitzen, orduan medikuta jungo nitzen...

- Ta harek esan zizunian alkandora pixkat askatzeko ta...

- Askatu ez, kendu. Kendu ta zeatu.

- Ta?

- Badakizu, in in behar zan ta. Ordun gauza haundie zan hoi. Baiño bildurra're bai, gaixo ote genden, ja, bildurra're bai, gaixo ote genden. Eta gero in ziguten, osaba eon zan habitaziyua, Tolosako ayuntamientoak biali zizkigun herriko gizonak o ez dakit zer izango zien, in zuten dena paperakin leiyok eta denak papera “papel de goma”kin, “papel de celo” hoitakokin dana itxi, kuartoko atia're bai, jarri zuten ontzi baten likido bat kuarton, ta desinfektatu zuten kuartoa. Hoi in ziguten guri. Pentsatu noizko gauzetaz zer dauketen gogon.

19. Baserriak su hartu zienekoa

- **Erref:** IBA-001/040
- **Iraupena:** 0:01:34. **Hasi:** 01:33:51. **Bukatu:** 01:35:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak

Laburpena:

<p>Baserriak su hartu zuenekoa kontatzen du: ganbaratik hasi zen sua. Konturatu zirenerako, animaliak ateratzen saiatu ziren, baina asko galdu zuten.</p>

Transkripzioa

- Tximnik, tximnik su hartu zun. Igandia zan. Tximnik su hartu zun. Ustez itzali gendun, ez [gendukan] suik, ta atsaldeko bostetan, bua! Etxe guztiya sutu zan. Ganbaran orbela, esan dizutena, hoi, aziendantzako ta, eta

horrek nunbait su hartu zun, ta horrek pixkana-pixkana lana in, azpitik, hola in zun, ta gero haizia atea zun garaiyan buf! in zun. Dana egurre, teilatu ta ganbara ta behiak eta denak egurrek. Baiño dena egurra, e! Eta ze ordubete... ordubete ez zun ingo suk. Goiak behia jo zun seittun. Teillatua egurre, mandioa egurre, behian... bakar-bakarrik etxen. Gizonak, gaiñez, komuniyua in behar zun, bigarrenak, semek, ta esan ziten “Emakumek badijoazte. Zu oaindik hemen al zare?”, “Oain jungo naiz”. Ixaxkun, alaba zaharrena, korrika, karraxika, handik: “Ama! Sue! Sue! Sue!” ta leihotik sue ateratzen ganbaratik. Ta gu, gizona ta biyok, beheran.

- Ezta enteatu're.
- Seittun, seittun zea, aurrena animalik ateatzea, haik askatzea, ta bat geldittu zan askatu gabe, ta han erre zan, buelta eman zion katek. Ta iñor ez han, jaiye zan ta, jai atsaldia, ta iñor ez. Gero jendia etorri zan, baiño ez zeon sartzeik etxen e, ez zeon ezer itteik. Dana, dana, dana zeatu zan.
- Dana berritu zenduen gero?
- Bai, berrittu gendun, baiño ganauentzako. Nola genduken pisua, ez gendun baserriya in. Uain daukau inda, baiño ganauentzako ta ganbara ta zaborrantzako ta, dana hola daukau inda.
- Ene! Argi e! bazpare lanparak itzaliko ditut.
- Ze ingo deu, ba? Suertea.
- Ene, joe.
- Eta, hala, gero handikan...

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-04-01

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com